

AKTYWNA OCHRONA GŁUSZCA *TETRAO UROGALLUS* W NADLEŚNICTWACH RDLP LUBLIN

Małgorzata Piotrowska

Abstrakt

Głuszcak należy do najbardziej zagrożonych gatunków ptaków w Polsce (występuje tylko w czterech rejonach), a jego liczebność szacuje się na 480-550 osobników. Głuszcak związany jest z rozległymi kompleksami borów sosnowych, a jego liczebność zależy w dużym stopniu od sposobu gospodarowania w lasach. W RDLP Lublin jego ostoje znajdują się w Puszczy Solskiej w czterech nadleśnictwach (Biłgoraj, Janów Lubelski, Józefów, Zwierzyniec). Od 2003 r. realizowany jest tam program aktywnej ochrony tego gatunku finansowany przez EkoFundusz, Wojewodę Lubelskiego i Lasy Państwowe. Działania ochronne polegają na redukcji drapieżników (lisa, jenota, kuny), ograniczaniu antropopresji (tablice, szlabany) i kolizji ptaków z ogrodzeniami upraw (zastępowania ogrodzeń z siatki metalowej żerdziami drewnianymi), wycinaniem czeremchy amerykańskiej, wprowadzaniu podszytów świerkowych, budowie zastawek na rowach. Równoległe z aktywną ochroną prowadzony jest monitoring liczebności głuszcaka przez Lubelskie Towarzystwo Ornitologiczne.

Wstęp

Głuszcak to gatunek borealny, którego zasięg geograficzny obejmuje Europę północną, środkową i wschodnią oraz zachodnią i północną Azję. Spośród krajów europejskich zamieszkuje góry Austrii, Włoch oraz Białoruś, Ukrainę i kraje skandynawskie. Jego liczebność ocenia się na 580 tys., nie licząc populacji rosyjskiej szacowanej na 700-800 tys. osobników

Jest gatunkiem osiadłym, w tym samym rejonie przebywa przez cały rok i dlatego jest zależny przede wszystkim od warunków środowiskowych i od sposobu gospodarowania na danym terenie. Głuszcak jest jednym z najbardziej zagrożonych ptaków w Polsce, wpisany został do „Polskiej

Czerwonej Księgi Zwierząt”, figuruje także w załączniku II Dyrektywy Rady Europy o ochronie dziko żyjących ptaków (Dyrektywa Ptasia).

Od dwu stuleci trwa postępujący spadek liczebności głuszcaka połączony ze zmniejszeniem arealu występowania. Już w latach 60-tych notowany był tylko w 5-ciu rejonach kraju: na Pojezierzu Kaszubskim z Borami Tucholskim, w Augustowskim z Podlasiami, Puszczy Solskiej, Karpatach Zachodnich i Sudetach z Borami Dolnośląskimi. Jego liczebność szacowano wówczas na 1300-1500 osobników (Tomiałojć 1990). W latach 90-tych potwierdzono jego występowanie w 4 rejonach kraju: na Lubelszczyźnie, Podlasiu, w Karpatach i szczątkową populację w Borach Dolnośląskich (tabela 1). Wyniki

inwentaryzacji w 2000 roku (Keller 2000) pozwoliły oszacować liczebność całej polskiej populacji na 470-570 osobników (480-600). Liczebność głuszca na podobnym poziomie potwierdza Tomiałojć i Stawarczyk (2004).

Tabela 1. Ocena liczebności głuszca w Polsce od 1960 do 2000 r.

Tab. 1. *Capercaillie number in Poland in Years 1960-2000. (1) Region, (2) Number.*

Region (1)	Liczebność (2)		
	w latach 1960-65 (Głowaciński 2001) koniec lat 90.	wg różnych autorów (objaśnienia*)	w 2000 r. (Keller 2000)
Pomorze	300-450	0	0
Podlasie	160-200	126-186	110-150
Lubelszczyzna	400	100-110	150
Karpaty	250-300	420-450	180-200
Sudety i Dolny Śląsk	600-625	80	40-50
Polska	1700-2000	726-826	480-550

Objaśnienia*: Podlasie - Zawadzki et al. 1999, R. Kalski, Pugaciewicz 1997, Lubelszczyzna J. Wójciak, Karpaty W. Cichocki, Sudety i Dolny Śląsk A. Pałucki (wg Kellera 2000).

Zagrożenia i przyczyny spadku liczebności

Liczebność głuszca w Polsce, w tym także na Lubelszczyźnie w okresie ostatniego stulecia bardzo się zmniejszyła (Tucker, Heath 1994). Na podstawie badań prowadzonych w Polsce a również w krajach skandynawskich można stwierdzić, że istnieje wiele przyczyn, które spowodowały spadek liczebności populacji tego leśnego kuraka. Kilka z nich przedstawiono poniżej, spośród których najważniejszymi są zmiany środowiskowe i nasilająca się presja ze strony niektórych ssaków drapieżnych (przede wszystkim lisa, jenota i kuny).

Zmiany w strukturze drzewostanów spowodowane gospodarką leśną głównie: fragmentacja drzewostanów poprzez zręby zupełne, użytkowanie rębne na tokowiskach, zmiana struktury i składu gatunkowego drzewostanów oraz runa.

Drapieżnictwo. W ostatnich dekadach nastąpił szybki wzrost liczebności niektórych drapieżników, zwłaszcza lisa, pojawiły się nowe, obce gatunki np. jenot. Ponadto potencjalnymi wrogami głuszców są: kuna, kruk, jastrząb, borsuk i dzik. Większość tych gatunków zawsze żyła w naszych lasach, lecz nie osiągały one tak wysokiego poziomu liczebności jak np. obecnie lis, co związane jest z wykładaniem szczepionki przeciw wściekliznie.

1. Wzrost antropopresji. Niepokojone ptaki mają mniej czasu na żerowanie, ciągle płoszone tracą energię przy częstym przemieszczaniu się, niepokojone kury mogą porzucać legi, a młode są łatwiejszym łupem dla drapieżników. Jest to czynnik często niedoceniany, a jak wskazują ostatnie badania bardzo istotny.

2. Polowania i kłusownictwo. Do 1994 roku na głuszcze można było polować. Wprawdzie w ostatnich latach liczba pozyskiwanych kogutów była niewielka, lecz zwykle ginął najważniejszy kogut, co prowadziło do rozbijania tokowisk, ponownego długotrwałego ustalania hierarchii wśród ptaków i w rezultacie do zakłócania procesów rozrodu.

3. Koliduje z ogrodzeniami upraw leśnych i z przewodami linii energetycznych.

4. Odwadnianie i eutrofizacja siedlisk, wprowadzanie gatunków obcych (np. czeremchy amerykańskiej, dębu czerwonego), czy gatunków z poza naturalnego zasięgu (np. buka). Zwarte podszyty ograniczają widoczność, co zwiększa zagrożenie powodowane przez drapieżniki.

5. Inne: np. chemiczne zwalczanie owadów na dużych obszarach w rejonie występowania głuszców.

Prawdopodobnie żaden z wymienionych czynników działający oddzielnie nie stanowiłby istotnego zagrożenia. Nagromadzenie ich i trwanie na przestrzeni kilkudziesięciu lat wpłynęło znacząco na stan populacji tego gatunku. Ani objęcie go ochroną prawną w 1985 r., ani umieszczenie go w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt nie zahamowało w znaczący sposób spadku liczebności. Z tego powodu w Ministerstwie Środowiska, Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych i EkoFunduszu zorganizowano kilka ogólnopolskich spotkań osób zainteresowanych losem głuszca. Na zlecenie MŚ przygotowany został „Krajowy programu ochrony populacji głuszca” (Zawadzka, Zawadzki 1999). Na zamówienie GDLP M. Keller (2000) sporządził opracowanie „Wpływ gospodarki leśnej na populacje głuszca i cietrzewia” i na tej podstawie DGLP wydała zalecenia dla gospodarki leśnej w ostojach głuszca. W Polsce w wielu miejscach podjęto działania na rzecz aktywnej ochrony obu zagrożonych kuraków. Np. na zlecenie Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie powstawały również propozycje działań w Puszczy Solskiej - „Koncepcja ochrony głuszca na Lubelszczyźnie” (Keller, Piotrowska 2001).

Historia głuszca na Lubelszczyźnie

Przed kilkoma wiekami głuszcze zasiedlał cały kraj. Jak pisał Taczanowski w 1882 r. w „Ptakach Krajowych”, w końcu XIX w. na Lubelszczyźnie głuszcze występował w rejonie obecnych nadleśnictw Sobibór i Strzelce oraz w lasach Ordynacji Zamojskich i za jego pamięci wyginął w lasach okolic Łęcznej. Liczebność głuszca szacowano wówczas na 400-500 osobników. W drugiej połowie XX w. jego zasięg ograniczył się do lasów położonych na południu, między Zawichostem a Tomaszowem Lubelskim. Liczebność populacji głuszca wg różnych autorów utrzymywała się na poziomie 270-350 osobników w okresie międzywojennym, do 400-500 tuż przed II wojną. W latach 50-tych liczyła około 125, w latach 60-tych około 230 osobników, natomiast potem prawdopodobnie nastąpił wzrost liczebności do 400 osobników (Głowaciński et al. 1992, Graczyk et al. 1986). Od lat 70-tych następował stopniowy spadek liczebności do 200 w latach 80 i 100-110 w latach 90-tych (J. Wójciak). Z uwagi na to, że badania prowadziło wiele osób stosując różne metody, a nie prowadzono liczeń w całym obszarze występowania w tym samym roku, trudno ocenić błąd przytoczonych danych. Przeprowadzona inwentaryzacja w latach 80-ch pozwalała oszacować liczebność tego gatunku na 140 osobników.

W latach 90-tych głuszcze wycofał się z nadleśnictw Rozwadów i Gościeradów, a wcześniej z Roztoczańskiego Parku Narodowego. Obecnie na Lubelszczyźnie głuszcze występuje jedynie w Puszczy Solskiej w czterech Nadleśnictwach: Biłgoraj, Janów Lubelski, Józefów

i Zwierzyniec. Jedną z ostoi, która położona jest w Nadleśnictwie Józefów przechodzi na teren Nadleśnictwa Narol (RDLP Krosno). Puszcza Solska jest obecnie największym, zwartym kompleksem leśnym Lubelszczyzny rozciągniętym na przestrzeni około 90 km, w pasie szerokim od kilkunastu do 30 km. Większość tego obszaru znajduje się w obrębie parków krajobrazowych: Janowskiego PK i PK Puszczy Solskiej, a tereny jego występowania zostały włączone do ostoi ptasich Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000.

Liczebność Lubelskiej populacji głuszca - prawdopodobnie największej na niżu Polski - ocenia się na 150 ptaków (tabela 2).

Tabela 2. Ocena liczebności głuszca w nadleśnictwach RDLP Lublin. Objasnienia: Nadl. Biłgoraj* - D. Kimak (1991), Nadl. Józefów** - P. Kość (2000), lata 1995 i 1999 inwentaryzacja w nadleśnictwach, w 2000 roku - inwentaryzacja M. Kellera (2000).

Tab. 2. Capercaillie number in Regional Directorate of State Forests Lublin. (1) Forest district, (2) Year.

Nadleśnictwo (1)	Rok (2)				
	1989	1990	1995	1999	2000
Biłgoraj	70*	64*	80	60	40
Gościeradów			10	0	0
Janów Lubelski			80	70	50
Józefów		104	90**	50	50
Zwierzyniec			15	10	10
razem <i>total</i>			275	190	150

W każdym z wymienionych nadleśnictw znajduje się po kilka ostoi, w sumie jest ich 16 o łącznej powierzchni 6026 ha (tabela 3). We wszystkich ostojach decyzją wojewody

Tabela 3. Strefy ochronne głuszca w nadleśnictwach RDLP Lublin.

Tab. 3. Protection zones for capercaillie in Regional Directorate of State Forests Lublin (1) Forest district, (2) Protection zones, (3) Strict Protection zones.

Nadleśnictwo (1)	Strefy ochronne (2)		Strefa ochrony ścisłej (3)
	sztuk	ha	ha
Biłgoraj	4	1398	
Janów Lubelski	5	1554	219
Józefów	4	1493	
Zwierzyniec	3	1581	137
razem <i>total</i>	16	6026	356

Aktywna ochrona głuszca na Lubelszczyźnie

Głuszcak to ptak typowo leśny, borealny, preferujący rozległe kompleksy borów sosnowych. Lubelskie ostoje charakteryzują się dużym udziałem powierzchniowym siedlisk bagiennych i wilgotnych, zwłaszcza w Nadleśnictwie Józefów, gdzie dominuje bór wilgotny. Przewaga siedlisk boru świeżego występuje w Nadleśnictwach: Biłgoraj i Zwierzyniec, a boru mieszanego wilgotnego w Nadleśnictwie Janów Lubelski. Głuszcak to ptak poligamiczny, osiadły, zajmujący przez lata te same rejony, gdzie zaspokaja wszystkie swoje potrzeby życiowe. W obrębie jego ostoi znajdują się tokowiska, miejsca lęgów, żerowiska, miejsca odpoczynku, pierzowiska i zimowiska. Na Lubelszczyźnie tokowiska głuszca zlokalizowane są zazwyczaj w głębi kompleksu leśnego, w terenach niedostępnych otoczonych bagnami. W ciągu ostatniego ćwierćwiecza areal występowania tego gatunku zmniejszył się o około 25%. Dlatego też ochrona siedlisk ma podstawowe znaczenie dla przetrwania głuszca i wszystkie działania w ostojach powinny być temu podporządkowane. Można zaryzykować twierdzenie, że losy głuszca zależą od sposobu gospodarowania w lasach a więc od leśników.

Mając powyższe na uwadze, tym bardziej, że RDLP w Lublinie przyjęła jako swój symbol wizerunek głuszca wzięła udział w przygotowaniach programu aktywnej ochrony tego gatunku (Piotrowska 2004). Jesienią 2003 r. podpisano trójstronną umowę: EkoFundusz cztery Nadleśnictwa (Biłgoraj, Janów Lubelski, Józefów, Zwierzyniec) - RDLP Lublin na okres 3 lat. W programie uczestniczy również Wojewoda Lubelski, finansujący prowadzony równolegle monitoring głuszca wykonywany przez Lubelskie Towarzystwo Ornitologiczne.

Celem projektu jest ochrona populacji głuszca i jego siedlisk w Puszczy Solskiej. Najważniejsze działania mogące doprowadzić do powstrzymania spadku liczebności głuszca i utrzymania jego populacji na stałym poziomie to redukcja nadmiernej liczebności drapieżników oraz ochrona siedlisk.

Aby przeciwdziałać zagrożeniom i zminimalizować niekorzystne dla populacji głuszca czynniki zaplanowano następujące działania.

1. Ograniczenie liczebności drapieżników.

Podstawowym zagrożeniem wymienianym we wszystkich opracowaniach w tym strategii ochrony kuraków jest drapieżnictwo. Proces ograniczania liczebności drapieżników, zwłaszcza lisa i jenoty, w miarę możliwości także kuny odbywa się poprzez odstrzał redukcyjny. Prowadzony jest na terenie lasów Nadleśnictw: Biłgoraj, Janów Lubelski, Józefów i Zwierzyniec ze szczególnym uwzględnieniem rejonów przebywania głuszców. Zajmują się tym wytypowani myśliwi, członkowie kół łowieckich. Każdy pozyskany drapieżnik jest premiowany gratyfikacją w wysokości 50 zł. Nadzór nad tą częścią programu sprawuje pracownik nadleśnictwa, który prowadzi ewidencję oraz znakuje przyniesione zwierzęta (fot. 1).

Do redukcji zaplanowano 2700 sztuk drapieżników w okresie trwania programu (tab. 4).

Tabela 4. Redukcja drapieżników w rejonie występowania głuszca na Lubelszczyźnie w latach 2003-2006.
Tab. 4. *Predators reduction in Capercaillie refuges on Lublin area in the years 2003-2006 (1) Forest district, (2) first faze, (3) second faze, (4) third faze, (5) Years 2003-2006.*

Nadleśnictwo (1)	I etap (2)	II etap (3)	III etap (4)	2003-06 (5)
Biłgoraj	50	75	60	450
Janów Lubelski	50	209	127	900
Józefów	30	195	150	900
Zwierzyniec	30	93	80	450
razem (sztuk) <i>total</i>	160	572	417	2700

2. Ograniczanie antropopresji.

Zwiększona antropopresja bezpośrednia płoszenie i rozbijanie stadek rodzinnych głuszców przez turystów, zbieraczy runa leśnego, nadmierny ruch na drogach leśnych wpływa niekorzystnie na bezpieczeństwo głuszca. Zmniejszenie penetracji ludzi ma szczególnie znaczenie zwłaszcza w okresie lęgowym, kiedy samica wysiaduje jaja lub kiedy prowadzi młode. Ptaki nie płoszone są w lepszej kondycji, mogą dłużej żerować i lepiej ukrywać się przed drapieżnikami. W celu zapobieżenia nadmiernej penetracji zaplanowano postawienie w odpowiednich miejscach 39 szlabanów oraz 105 tablic ostrzegawczych. Tablice i szlabany będą rozstawione w zależności od lokalnych potrzeb. Również szlabany zostaną ustawione na drogach w miejscach uznanych za najbardziej potrzebne.

3. Wykonanie zastawek na rowach melioracyjnych.

Rejony występowania głuszca na Lubelszczyźnie to w znacznej bory bagienne lub tereny z nimi sąsiadujące. Bardzo często tokowiska położone są na wyniesieniach, otoczonych terenami podmokłymi. Miejsca takie są naturalnie mniej narażone na penetrację drapieżników i ludzi. Jednakże w lasach tych wykonano wiele kilometrów rowów odwadniających teren, co zagraża głuszcom. Działania mające na celu podwyższenie poziomu wody poprzez budowę zastawek zapewniłoby większe bezpieczeństwo tym ptakom. Zaplanowano budowę 5 zastawek na terenie nadleśnictwie Janów Lubelski.

4. Usuwanie grodzień upraw z siatki, budowa grodzień z żerdzi drewnianych.

W ostatnich latach uprawy leśne grodzone są najczęściej siatką drucianą, która stwarza niebezpieczeństwo dla głuszców - następują kolizje ze słabo widocznymi ogrodzeniami. Zdarzają się przypadki zabijania się ptaków o siatkę. Aby tego uniknąć zaplanowano likwidację ogrodzeń z siatki o długości około 13.5 km i postawienie w to miejsce płotów drewnianych, a w przypadku budowy nowych ogrodzeń, w miejscach występowania głuszca, stosowanie żerdzi zamiast siatki. Rozmiar tych prac jest różny w poszczególnych nadleśnictwach. Zaplanowano budowę około 18.8 km grodzień drewnianych (fot. 2).

5. Wprowadzanie podszytów świerkowych, usuwanie czeremchy amerykańskiej.

Aby zachować borealny charakter drzewostanów - odpowiednich dla głuszca - zaplanowane zostały prace mające na celu usuwanie czeremchy amerykańskiej gatunku liściastego, obcego

w borach i we florze Polski. W zależności od lokalnych warunków powierzchnia wydzielonej z czeremchą amerykańską jest różna w poszczególnych nadleśnictwach. Planuje się m. in. przebudowę składu gatunkowego, w tym czeremcha amerykańska będzie usuwana w Nadleśnictwie Józefów na obszarze 127 ha. Odbywać się to będzie przy użyciu ręcznych pilarek zaopatrzonych w dozownik selektywnego herbicydu (glifoganu) o małej szkodliwości dla środowiska. Użycie herbicydu ma zabezpieczyć przed odrastaniem czeremchy. W jednogatunkowych drzewostanach sosnowych podszyty świerkowe są dobrym miejscem ukrycia dla głuszca. Zostaną wprowadzone wprowadzane na obszarze około 30 ha, w dwóch Nadleśnictwach - Janów Lubelski i Józefów.

6. Zakup, transport i wysypywanie gastrolitów.

Głuszce odżywiają się pokarmem roślinnym i potrzebują do jego rozdrobnienia ziaren żwiru o odpowiedniej wielkości, tzw. gastrolitów. W przypadku braku naturalnych pokładów odpowiedniego żwiru w lesie, należy go przywozić i wysypywać w dostępnych dla głuszca miejscach. Zapobiega się wtedy migracjom ptaków w poszukiwaniu gastrolitów poza ich tereny lęgowe czy żerowiskowe. Ptaki w znanym sobie terenie są bezpieczniejsze a dostarczone gastrolity ułatwiają przyswajanie pokarmu i poprawiają kondycję ptaków. Zakupiony żwir jest wysypywany w miejscach, gdzie ptaki mają możliwość obserwacji otoczenia i ucieczki w razie pojawienia się niebezpieczeństwa. Najlepsze do tego celu są pobocza dróg w rejonie występowania głuszca.

Prace związane z aktywną ochroną głuszca są prowadzone w poszczególnych nadleśnictwach w oparciu o współpracę z kołami łowieckimi i w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody.

Równoległe z aktywną ochroną realizowaną przez nadleśnictwa prowadzony jest monitoring głuszca, co pozwoli ocenić na bieżąco efekty prowadzenia aktywnej ochrony. Zakres prac związanych z monitoringiem i osłoną naukową finansuje Lubelski Urząd Wojewódzki. Lubelskie Towarzystwo Ornitologiczne rozpoczęło monitoring głuszca z pewnym wyprzedzeniem w stosunku do programu aktywnej ochrony w czterech nadleśnictwach RDLP Lublin. Przy okazji monitorowane są wszystkie zmiany zachodzące w ostojach. Sprawozdania z prowadzonego monitoringu każdego roku LTO przekazuje do WKP w Lublinie. Wszystkie sprawy mogące mieć wpływ na populację głuszca omawiane są na spotkaniach roboczych leśników, ornitologów i Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody (fot. 3). W całości programu udział kosztów EkoFunduszu wynosił - 74%, Urzędu Wojewódzkiego - 9% a Lasów Państwowych - 17%.

Obecnie po realizacji trzech etapów programu nasuwają się następujące uwagi dotyczące Lubelszczyzny:

1. W dalszym ciągu świadomość części leśników dotycząca zagrożeń głuszca jest niedostateczna. Konieczne są szkolenia i różnego rodzaju regularne spotkania robocze leśników (leśniczych, straży leśnej, inżynierów nadzoru i nadleśniczych) z ornitologami prowadzącymi monitoring i Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody, jak również specjalistami w tej dziedzinie.
2. Istotne problemy zagrażające populacji głuszca na Lubelszczyźnie nie znikną po zakończeniu tego programu, dlatego aktywna ochrona nie powinna być zakończona w 2006 roku.
3. Jak wynika z relacji leśniczych ds. łowieckich liczebność lisa nie spada, a szczepionki przeciw wściekliznie w ostojach głuszca są wykładane z większą intensywnością.

4. Koniecznie należy zaplanować więcej urządzeń zatrzymujących wodę w lesie. Warunkiem utrzymania obecnej liczebności głuszca w Puszczy Solskiej jest zachowanie borów bagiennych, utrudniających penetrację ludzi i zwierząt.

5. Na Lubelszczyźnie nie ma potrzeby introdukcji głuszca, natomiast jest konieczność dalszej aktywnej ochrony naturalnej populacji tego gatunku.

Wnioski dotyczące sytuacji głuszca w Polsce:

1. Potrzebne jest Rozporządzenie Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych dotyczące włączania zasad ochrony głuszca do tworzonych operatów. Zmiany w operacie urządzania lasu należy wprowadzić w taki sposób aby działania gospodarcze dostosować do potrzeb głuszca (dotyczyć to będzie tylko kilkunastu nadleśnictw w skali kraju). W obecnej sytuacji wydane przez DGLP „Zalecenia dla praktyki leśnej” już nie wystarczą.

2. Ważna jest świadomość zagrożeń głuszca dla gospodarzy terenu. Jeżeli ochrona ma być efektywna należy pamiętać, że wszelkie działania (gospodarka wodą, turystyka, polowania, edukacja, a przede wszystkim prace gospodarcze) należy wykonywać mając na uwadze głuszca i jego wymagania.

1. Dobrym rozwiązaniem wydaje się zatrudnienie przeszkolonego „strażnika głuszcowego” przydzielonego do kilku ostoi głuszca (np. do jednego nadleśnictwa) monitorującego wszelkie zmiany i zagrożenia. Strażnicy ostoi głuszcowych działają już w RDLP Białystok.

2. Zagrożeniem dla głuszca jest jego „medialność”, a jednocześnie duża wrażliwość na antropopresję. Wiele osób, a niestety często leśnicy, lub naukowcy różnych specjalności luzno związane z tą dziedziną wiedzy uważają się za specjalistów od głuszca. Informacje np. o nietypowym zachowaniu ptaków szybko przesyłane są do mediów, co powoduje lawinowy wzrost odwiedzin na tokowisk przez osoby niepowołane, co stanowi dodatkowe zagrożenie gatunku.

3. Głuszc to gatunek bardzo rzadki, zagrożony, wpisany do PCKZ, dla niego utworzono obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000. O jego losach nie powinny decydować osoby przypadkowe, nie dysponujące rzetelną, najnowszą wiedzą. W kraju zajmują się tym gatunkiem różne instytucje, organizacje i osoby prywatne. Brak jest koordynacji i informacji o prowadzonych działaniach. Dlatego istnieje potrzeba powołania Towarzystwa Ochrony Kuraków, organizacji społecznej działającej na podobnych zasadach jak Komitet Ochrony Orłów koordynującej wszelkie działania ochronne, będącej doradcą Ministra Środowiska.

Active protection of capercaillie *Tetrao urogallus* in forest districts of Regional Directorate of State Forests Lublin. Abstract: Capercaillie is one of the most endangered bird species in Poland (their population exists only in 4 regions) its number is evaluated to 480 550 individuals. Capercaillie lives in extended pine forest, its occurrence relay, in big degree, on forest management. In Regional Directorate of State Forests Lublin their refuges are in Solska Forest on the area of 4 forest districts (Biłgoraj, Janów Lubelski, Józefów, Zwierzyniec). Project of active protection of this bird has been realized since 2003 year, with financial support of EkoFundusz Found, Lublin Voivodship Leader and State Forests. Protection activity consist in reduction of praeators (fox, marten, raccoon dog), lowering anthropopression (boards,

barriers) and collisions with fences (replacing wire fences with pole ones), cutting black cherry, introducing spruce understory, building valves on ditches. Parallel to active protection, monitoring of capercaillie number is carried out by Lublin Ornithological Society.

Literatura

Głowaciński Z., Profus P., Cygan-Sitko T. 1992. Rozmieszczenie i stan populacji głuszca *Tetrao urogallus* L. w Puszczy Solskiej i Lasach Janowskich. *Studia Ośr. Dok. Fizjograf.* 20: 233-250.

Graczyk R., Kwiatkowska G., Lempaszak U. 1986. Rozprzestrzenienie i liczebność głuszca (*Tetrao urogallus* L.) i cietrzewia (*Lyrurus tetrix* L.) w Polsce w latach 1977-1983. *Roczniki AR Poznań, Ornith. Stos.* 13:69-82.

Keller M. 2000. Wpływ gospodarki leśnej na populację głuszca *Tetrao urogallus* i cietrzewia *Tetrao tetrax*. DGLP, Warszawa, 163 ss.

Keller M., Piotrowska M. 2001. Koncepcja programu ochrony głuszca *Tetrao urogallus* na Lubelszczyźnie. LTO, UW w Lublinie, 39 ss.

Piotrowska M. 2004. Aktywna ochrona głuszca na Lubelszczyźnie. *Las Polski*, 17: 14-15.

Taczanowski W. 1882. Ptaki krajowe. t. II, Akademia Umiejętności. Kraków, 398 ss.

Tomiałojć L. 1990. Ptaki Polski, rozmieszczenie i liczebność. PWN, Warszawa, 462 ss.

Tomiałojć L. i Stawarczyk T. 2004. Awifauna Polski, rozmieszczenie, liczebność i zmiany. t. I, PTPP „proNatura”, 439 ss.

Tucker G. M., Heath M. F. (red.) 1994. Bird in Europe: their conservation status. Cambridge. U.K.: Bird Life International.

Zawadzka D., Zawadzki J. 1999. Krajowa strategia ochrony i gospodarowania populacją głuszca. DL, OPiK MOŚ, ZNiL. Radom, 37 ss.

Zawadzka D., Zawadzki J. 2003. Głuszc. Wydawnictwo Klubu Przyrodników. Świebodzin. 125 ss.

Małgorzata Piotrowska
ul. Tatarakowa 8/60, 20-541 Lublin
piotrowma@o2.pl